

Kritiikistä keskusteluun

Luin monen muun tavoin kiinnostuneena syksyllä ilmestyneitä Helvi Hämäläisen muistelmia. Ne panivat hämmästelemään muun muassa sitä, kuinka taiteilija voi yhtäältä olla äärimmäinen herkkänahkainen saamalleen kritiikille ja toisaalta kuvata tunnistettavia oman lähipiirin henkilöitä säälimättömän kriittisesti. Hämäläinen näkyy uskovan, että julmien henkilökuvien motiivina ja oikeutuksena on jalo taiteellinen totuudellisuus mutta että joitain hänen teoksiaan huonoksuneet kriitikot ovat vain ilkeitä.

Tekijän ja kriitikon jännitteinen suhde on tuttu taiteen joka lohkolta, ja tuttu se on myös tieteestä. Ei tarvitse kuin hetki kelailla muistojensa nauhoja, kun tulee mieleen joku pahasti katkeroitunut tuttu, moni kohtuuton arvostelu tieteellisessä tai päivälehdessä, joku kritiikin pohjalta noussut ankarampikin kärhämä. On aivan selvää, että sananvapautta käytetään ja tullaan aina käyttämään väärin myös tieteen piirissä. Ja yhtä selvää on se, että kritiikistä aina joku loukkaantuu, olipa kriitikko kuinka kohtuullinen tahansa. Onhan tieteilijä narsisti siinä missä taitelijakin, eikä hän halua myöntää epäonnistumisiaan edes itselleen.

Tiedekritiikki ei ole joka suhteessa samanlaista kuin taiteen arvostelu. Kuuluuhan taidekritiikin systeemiin esimerkiksi se, että kriitikot ja taiteen tekijät eivät ole kuin pieneltä osin samoja ihmisiä. Olisi aika outoa, jos esimerkiksi koko kirjallisuusarvostelu olisi lukijoista ja apurahoista kilpailevien, tunnetusti toisiaan hanakasti mitätöivien kirjailijoiden käsissä. Tieteessä sen sijaan tutkija arvostelee toista, ja ei ole mahdotonta, että oman edun tavoittelu tai kaunat antavat kritiikille pontta ja suuntaa.

Toisaalta tiedekritiikin ja tieteen piirissä kunnioitetaan objektiivisuutta: uskoa siihen, että asiat ja ihmiset voidaan edes jossain määrin pitää erillään. Sen ansiosta tieteilijä voi puolustaa itseään aivan toisin kuin taiteilija. Taidekritiikkihän on luonnostaan subjektiivista, ja arvostelija operoi maullaan ja saamallaan vaikutteilla. Häneltä ei voi edes vaatia, että hän edustaisi jonkinlaista valistunutta taiteen tyyppikuluttajaa. Päinvastoin: erikoiset mieltymykset ja persoonan yllätyksellisyys tekevät hänestä kiinnostavan. Jos arvostellun tuotteen tekijä on kritiikistä eri mieltä

ja sanoo sen, asettuu vain maku makua vastaan eikä tietä eteenpäin ole.

Tiedekritiikkikin on paljolti subjektiivista. Arvostelija voi ilmaista avoimesti, mistä hän pitää ja mistä ei. Tämmöistä vastaan ei tietenkään voi väittää eikä edes pidä: jokaisella on oikeus tunteisiinsa. Subjektiivisuutta on toisessa muodossa myös sen valinta, mihin kiinnittää arvosteltavassa teoksessa huomiota ja mitä kriteerejä arviossaan hyödyntää. Tämmöistä valintaa voi jo kritisoida vedoten tieteellisiin tasapuolisuuden, kohtuullisuuden ja kattavuuden vaatimuksiin. Ja sitten vihdoinkin – ja ennen kaikkea – on niin, että tiedekritiikki on aina osa tiedettä ja osa tieteellistä keskustelua, jossa viimeisen sanan saa se, joka perustelee väitteensä parhaiten. Tieteellinen arvostelija ei voi vetäytyä makunsa ja tunteidensa suojiin, vaan hänen on puolustettava kannanottojaan koeteltujen tieteellisten periaatteiden mukaisesti. Jos hän ei tällaiseen keskusteluun antaudu tai jos hän kukistuu väitelyssä, hänen arvostelunsa suhteellistuu yhdeksi ohitetuksi mielipiteeksi.

Vaikka nyt meitä kielentutkijoita koettelevat kovat ajat ja vihollisia on joka suunnassa, emme – ikävä kyllä – rakasta toisiamme yhtään sen enempiä kuin ennenkään. Saattaa siis käydä niin, että joku tulee jossain kritiikissä mielestään aiheetta kolhituksi. Jos näin käy Virittäjässä, kehotan kritisoitua jatkamaan keskustelua, puolustamaan kantojaan. Tällaiseen lehtemme tarjoaa aina tilaa. Ja jos jokin kritiikki tuntuu meistä jo etukäteen kovin kärjekkäältä, tarjoamme arvostelulle tilaisuuden vastata heti samassa numerossa. Suosittelemme, että meilläkin arvostelijat alkaisivat etukäteen luettaa tekstinsä tekijöillä – kuten ns. sivistysmaissa on tapana –, jottei pahoja erehdyksiä ja ikäviä yllätyksiä syntyisi (tästä ajatuksesta kiitos eräälle tämän numeron kirjoittajista).

Toivottavaa olisi, että kaikkeen muuhunkin tässä lehdessä esitettyyn reagoitaisiin herkästi ja heti tuoreeltaan. Eikä vain kielteisesti, jotain puolustaen, vaan myös myönteisesti ja uutta mukaan tuoden. Onhan esimerkiksi aivan tavallista, että tutkija ei saa artikkeleilleen palautetta ennen kuin vasta joissain virantäytöissä. Jos siis lukijamme olet eri mieltä vaikkapa tässä numerossa esitetyistä predikatiivista Agricola-väitteistä tai jos mielessäsi on teemaan liittyviä tärkeitä näkökohtia, niin ilmaise kantasi *Keskustelua*-osastossamme. Tieteellistä keskustelua ei voi olla liikaa.

MATTI LARJAVAARA